

Христина Петрів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ

**КОНЦЕПТ НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ:
СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПУБЛІЦИСТИЦІ
ОКСАНИ ПАХЛІОВСЬКОЇ**

Розвиток лінгвістики на сучасному етапі характеризується пріоритетністю антропоцентричного підходу, який передбачає, що людський фактор у мові дозволяє трактувати мовну систему й мовлення як інструмент і результат когнітивно-комунікативної діяльності суб'єкта. Посилюється інтерес дослідників до механізмів творення різних типів синтаксичних конструкцій та з'ясування їх активної ролі у процесі мовленнєвої діяльності.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю з'ясувати сугестивні механізми й латентні способи впливу на свідомість реципієнтів публіцистичних текстів, оскільки вивчення механізмів прихованої вербальної дії сприятиме вивченню особливостей впливу засобів синтаксису, а саме вставних конструкцій, на реципієнта в інформаційному просторі загалом та в публіцистиці О. Пахльовської зокрема. Новизна цього дослідження полягає в тому, що вивчення прагматичного потенціалу вставних конструкцій у реалізації концепту НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ дає змогу наблизитися до системного вивчення прагматичної зумовленості публіцистичних текстів О. Пахльовської, чого не було здійснено раніше. Таке вивчення вставних конструкцій дає змогу проаналізувати впливові функції, які вони реалізують, а також їх роль у вияві концепту НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ.

Вставні конструкції досліджують з різних аспектів: логіко-граматичного, психолого-граматичного, структурно-семантичного, семантико-синтаксичного, когнітивного, дериваційного та аспекту синтаксичної номінації.

У названих підходах вставні конструкції достатньо вивчені, однак об'єктом нашого дослідження є саме когнітивний аспект потенціалу вставних конструкцій у творах Оксани Пахльовської з метою з'ясування їх ролі у публіцистичному дискурсі загалом та виявлення ознак індивідуального стилю О. Пахльовської зокрема.

В україністиці теоретичні аспекти прагматичного потенціалу вставних конструкцій вивчали В. Грицина, І. Завальнюк, О. Кульбабська, З. Олійник [2; 3; 4; 7]. На їхні праці й будемо частково спиратися в нашому дослідженні.

Здійснене дослідження дало змогу виявити найуживаніші групи вставних слів у творах О. Пахльовської, що мають прагматичну зумовленість та сприяють вираженню концепту НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ.

Як можемо помітити, найактивнішою за вживанням у текстах О. Пахльовської є група вставних компонентів, експліцитна функція яких – вираження порядку висловлень, їхній зв'язок, співвідношення загального й конкретного, підкреслення найбільш значущих частин, висновків.

В есе О. Пахльовської, що увійшли до збірки «Ave, Europa!», ми виділили такі вставні слова з найбільшою кількістю слововживань:

отже – 189 слововживань; власне – більше 100 слововживань; зрештою – 97; з одного боку... з іншого боку – 29 слововживань; по-перше, по-друге, по-третє – 7 слововживань. Такого типу вставні слова не лише привносять зв'язність у висловлювання, логізують та структурують текст, оформлюють хід авторських міркувань. Наша розвідка, однак, демонструє ще одну імпліцитну функцію вставних конструкцій цієї групи.

Особливими є випадки, коли вони використані у питальних реченнях. Тоді вставні слова не лише структурують текст, але й на етапі текстопородження діалогізують його, оскільки будь-яке питання імпліцитно залучає реципієнта до комунікації з автором, що породжує роздуми: Отже, після років тиску і переслідувань нас знову підслуховують, шантажують, залякують[6, с. 263]?

Помітна перевага цих слів означає, що О. Пахльовська – переконана, цілеспрямована особистість, яка аргументовано представляє хід своїх роздумів. Логічність й структурованість висловлювання найчастіше позитивно впливають на сприйняття реципієнтами та актуалізують ті категорії, які автор має намір розкрити.

У текстах О. Пахльовської помітно домінують також вставні конструкції, які реалізують асертивний тип мовлення, тобто виражають ступінь достовірності повідомлюваного. На наш погляд, цю категорію доцільно розділити на дві групи – з високим та низьким ступенем достовірності, оскільки це принципово важливо в аналізі прагматичних функцій вставних слів.

Кількісно репрезентативнішою є та група вставних слів, що мають високий ступінь достовірності. Функція цих слів полягає у відображенні бажань мовця обстоювати свої переконання, зверненні на них уваги адресатів, наголошенні на певній інформації. Для прикладу, вставне слово звичайно в збірці статей «Ave, Europa!» авторка вживає більше 100 разів, очевидно – 61, щоправда – 33, звісно – 19, справді – 17, безперечно – 11. Такі модальні маркери виконують акцентно-констатувальну експліцитну функцію, указуючи на безальтернативність висловлювання.

Домінування слів цієї семантичної групи породжене характером комунікативної ситуації публіцистичного дискурсу, коли автор впевнений у змісті повідомлюваного, що, відповідно, характеризує авторську особистість як категоричну й переконану в правильності

та правдивості своїх висловлювань. Сугестивний потенціал таких вставних слів є доволі високим, адже імпліцитно актуалізує ядро висловлювання, у яке на етапі текстопородження закладено семантику безальтернативності, що може керувати поведінкою реципієнта та стимулювати його до дії. Іntenція автора направлена на необхідність підтвердження адресатом істинності всього судження, включаючи також ставлення мовця до цього факту.

Звернути увагу слід і на те, що інша група вставних слів, що виражають достовірність, мають семантику невпевненості, припущення чи сумніву, в текстах О. Пахльовської трапляються в невеликих кількостях.

Так, наприклад, вставний компонент як на мене у збірці есе О. Пахльовської представлено всього лише 4 рази, на мою думку – 10 разів. Такі вставні слова зазвичай сприяють діалогізації висловлювання, інтимізації тексту, допомагають зменшити «відстань» між автором і реципієнтом задля полегшення сприйняття тексту. Однак ними автор послуговується доволі рідко та цим, можливо, дещо обмежує аудиторію своїх адресатів. Спостерігаємо також помітно малу кількість вставних конструкцій, що експліцитно виконують зазвичай акцентно-гіпотетичну функцію: мабуть, може, ймовірно, вірогідно. Вони переважно вносять у текст припущення, невпевненість, сумнів та відносний характер ступеня вірогідності: мабуть – 30 слововживань, напевно – лише 8: Напевно, була б полеміка — але інтелектуальна полеміка [6, с. 451].

Таким чином, аналіз вставних конструкцій різних типів у текстах О. Пахльовської дає змогу виділити елементи, що домінують у її ідіостилі, зокрема вставні конструкції зі значенням впевненості, категоричності, безальтернативності, імпліцитно закодовані у вставних компонентах.

Доволі вагомим є те, що у публіцистиці автора часто простежуємо конфлікт експліцитного та імпліцитного планів. Зокрема, вставні слова зі значенням логічності та впорядкування думок у текстах імпліцитно залучають реципієнта до роздумів та привносять діалогічність. Конструкції з експліцитним значенням категоричності часто імпліцитно спрямовані на те, щоб реципієнт сприйняв інформацію, протилежну вираженій у реченні. В таких випадках часто приховані іронічні та саркастичні ефекти. Кількісна перевага вставних конструкцій зі значенням категоричності

підтверджує, що авторка доволі переконлива у своїх думках, намагаючись не породжувати у свідомості реципієнта жодних сумнівів, що в цілому реалізує вербальну сугестію, суть якої в підбурюванні адресата до дій. Авторка неодноразово в текстах згадує про байдужість українців, тому не виключено, що завдяки вербальному сугестивному потенціалу певного типу вставних слів, вона апелює до свідомості реципієнта, а доволі часто й сама вступає у діалог з собою. Вставні слова з семантикою невпевненості трапляються в текстах значно рідше, що підтверджує вияв рішучості авторки, переконливості та прагнення імпліцитного вияву своєї категоричної позиції.

Література

1. Грицина В.І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. – Кривий Ріг, 2002. – 171 с.
2. Завальнюк І. Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні / Інна Завальнюк // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 15-32.
3. Климентова О. В. Вербальна сугестія та емоції (на матеріалі українських молитов). – К.: Карбон ЛТД, 2012. – 320 с.
4. Кульбабська О. В. Функції засобів вторинної предикації в художньому тексті / О. В. Кульбабська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Кн. 2. – С. 23-31.
5. Кульбабська О. В. Функційний потенціал вставних конструкцій у газетно-публіцистичному тексті / О.В. Кульбабська // Одеський лінгвістичний вісник. – Одеса. – 2017. – Спецвипуск. – С. 106 – 110.
6. Пахльовська О. Є.-Я. Ave, Europa!: ст., доп., публіц. (1989-2008) / Оксана Пахльовська. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 656 с.
7. Старикова Е. Н. Проблемы семантического синтаксиса (на материале английского языка). – Киев: Издательство при Киевском государственном университете, 1985. – 123 с.